

การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย
ในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี
**A Comparative Study of Religious Beliefs about the Afterlife
of the Traditions of Lao and Khmer Groups in
Prachinburi Province**

¹พระครูปลัดวัลลภ วชิรวโส (เดชผิว)

Phrakhrupalad Wanlop VaJiravamsa (Detchphew)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: aod1548@gmail.com

²รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ

Assoc. Prof. Dr.Kit Sriya-ad

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author E-mail: kit.sri@mcu.ac.th

Received: October 27, 2022; **Revised:** December 13, 2022; **Accepted:** December 31, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ผลการศึกษาพบว่า

ความเชื่อนั้นสนับสนุนให้คนเราเกิดความคิดที่จะสร้างหลักประกันความเชื่อของตนเอง จึงมีการกำหนดเกณฑ์แห่งชีวิตหลังความตายต้องมีพิธีการรองรับเพื่อให้ผู้ไปสู่โลกหน้ามีภพอยู่อาศัย โดยเฉพาะความเชื่อของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร

บุญประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร มีรูปแบบการประกอบพิธีคล้ายกัน 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการเตรียมวัตถุธาเนเพื่อถวาย

พระสงฆ์แล้วอุทิศส่วนบุญให้ญาติที่เสียชีวิตไปแล้วตามคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่สองเป็นการทำเครื่องเซ่นไหว้เพื่อบูชาผีต่าง ๆ โดยคติที่ว่า ผีนั้น ๆ จะสามารถที่จะมาหยิบฉวยเอาวัตถุเหล่านั้นคืนเมืองเปรตได้ ส่วนนัยที่ต่างกันก็อยู่ที่รูปแบบในการประกอบพิธีอันขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ

บุญประเพณีทั้ง 2 นั้น แสดงให้เห็นของตัววัฒนธรรมของ 2 กลุ่ม นี้ว่ามีความเหมือนกัน ไปแนวทางเดียวกัน ตัวพิธีกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อ 1) อุทิศผลบุญแก่ผู้ล่วงลับ 2) แสดงความกตัญญูต่องานบุญคุณ 3) มีความเชื่อว่าท่านผู้ล่วงลับจะได้ผลบุญและมีความสุขในสุคติภูมิ มีความเชื่อไปแนวทางเดียวกันหมด ก็เพื่อเป็นการอุทิศผลให้กับผู้ล่วงลับเป็นหลักการสำคัญ

คำสำคัญ: ความเชื่อทางศาสนา, ชีวิตหลังความตาย, ประเพณี, ชาวลาว, ชาวเขมร

Abstract

This article aimed to compare of religious beliefs about the afterlife of the Traditions of Lao and Khmer Groups in Prachinburi Province. This research is a qualitative study by studying and collecting data from the Tripitaka related research academic papers and interview target audiences. The research results were found as follows. The initial belief in faith encourages people to come up with ideas to ensure their beliefs. Therefore, there are the criterion of the afterlife, they must have sacred ceremonies to support those who went to the next world to live. Especially the beliefs of Lao and Khmer Groups. Merit-traditions is relating to the afterlife of Lao and Khmer Groups.

There are 2 forms of similar ceremonies: the first form is the preparation of alms to offer to the monks and then dedicating the consequence of merit to the deceased relatives according to Buddhist beliefs. The second form is to make offerings to worship various spirits by the motto that ghosts will be able to come and grab those objects back to the city of jinn (Hungry Ghosts). As for the different implications, it depends on the format of the ceremony depending on the locality. The merits of the two traditions indicate that the cultures of these two groups are similar.

This ritual was done for 1) for dedicating merits to the deceased 2) for paying gratitude to the benefactors 3) for by believing that the deceased would gain merit and be happy in peace. All believe in the same direction. It is to dedicate the results to the deceased as an important principle.

Key words: Religious Beliefs, Afterlife, Traditions, Lao Groups, Khmer Groups

บทนำ

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ จะนับว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง ก็ว่าได้ เพราะการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบังเกิดขึ้นจากอำนาจของเทพเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟป่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัยต่าง ๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนวยความสะดวก แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องคติความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ผูกโยงไว้กับหลักของกฎแห่งกรรม ซึ่งภพภูมิของสัตว์ที่ตายไปแล้ว มี 2 ทาง คือ สுகติ ทางไปดี และทุคติ ทางไปเลว(พระไตรปิฎกภาษาไทย, (2539), เล่ม 11 ข้อ 281 หน้า 246, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ถึงแก่ความตายแล้ว ย่อมถึงภูมิแห่งเปรต นรก สัตว์ดิรัจฉาน อสุรกายหรือภูมิแห่งสวรรค์ โดยมีพระพุทธพจน์ที่ตรัสรับรองไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นที่พึงอาศัย บุคคลทำกรรมอันใดไว้ ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, (2539), เล่ม 22 ข้อ 57 หน้า 81, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

เมื่อพิจารณาจากพระพุทธพจน์นี้ ทำให้เห็นว่า บุคคลที่ละโลกนี้ไปสู่ปรโลก ขณะที่ยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น หากกระทำความชั่วทางกาย วาจาและใจ ซึ่งประกอบด้วยความโลภเป็นมูลแล้ว ย่อมไปสู่ภูมิแห่งเปรตอย่างแน่นอน โดยแดนแห่งเปรตนั้น มีแต่ความทุกข์ ความทวิโหย ความพร่องอยู่เป็นนิจิมไม่เป็น ร้องไห้หวนน่านักแล้ว รูปร่างพิกลพิการต่างๆ เช่น เปรตปากเท่ารูเข็ม เปรตปากเหม็น เป็นต้น ซึ่งเกิดจากผลแห่งกรรมเลวที่ได้กระทำไว้ในคราวมาเกิดเป็นมนุษย์ (พระประวิทย์ วิสุทโธ (ปานทอง), 2548)

พระพุทธศาสนามีความเชื่อว่า เมื่อญาติเสียชีวิตไปแล้วบุคคลผู้อยู่เบื้องหลังพึงทำบุญอุทิศไปให้ ซึ่งเรียกกันว่าบุญเพตพลี คือการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต, 2554) โดยความเชื่อที่ว่าในการทำบุญอุทิศนี้ เป็นพลีสำคัญประการหนึ่งในพลีทั้ง 5 ประการในทางพระพุทธศาสนา เป็นการประกอบบุญกิริยาวัตถุในส่วนแห่งการให้ทาน มูลเหตุแห่งการทำบุญอุทิศนี้มีปรากฏเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้า ได้เสด็จประทับกรุงราชคฤห์ โปรดรับนิมนต์พระเจ้าพิมพิสารเพื่อเสวยภัตตาหาร ในวันรุ่งขึ้นครั้งถึงวันเวลาแล้ว

พระพุทธเจ้าทรงรับมหาทานในราชนิเวศน์ ของพระเจ้าพิมพิสารเสวยแล้ว ในขณะนั้นเปรตทั้งหลายที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร มาห้อมล้อมอยู่หวังว่าพระเจ้าพิมพิสารจะทรงอุทิศทานนั้นให้ พระเจ้าพิมพิสารถวายมหาทานพระพุทธเจ้าแล้ว กังวลคิดอยู่แต่เรื่องที่ประทับของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเพียงอย่างเดียว มิได้ทรงอุทิศทานให้แก่ใคร (พระมหาสุพจน์ คำน้อย, 2547) ครั้นถึงเวลากลางคืน พวกเปรตที่สิ้นหวังจากอุทิศทาน พวกนั้นออกมาทำเสียงต่าง ๆ ทั่วราชนิเวศน์ถึงรุ่งเช้า พระเจ้าพิมพิสารด้วยความหวาดกลัว สลดพระราชนฤทัย ทรงกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า เสียงนั้นเป็นเพราะเหตุใด เกิดอะไรขึ้นแก่พระองค์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นเสียงของพระญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ที่เกิดเป็นเปรตหวังว่า เมื่อพระองค์ถวายมหาทานแด่พระพุทธเจ้าแล้ว จะอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติเปรตทั้งหลายนั้น พระเจ้าพิมพิสารไม่ได้อุทิศส่วนกุศล แก่ญาติเปรตทั้งหลายนั้น พวกเขาพากันสิ้นหวังจึงได้ส่งเสียงเช่นนั้น พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงรับนิมิตเสวยภัตตาหาร ในวันรุ่งขึ้นเพื่อที่จะได้อุทิศทานแก่ญาติเปรตเหล่านั้น ในวันรุ่งขึ้นพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไป ภายในราชนิเวศน์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าได้ทำให้อาการของเปรตทั้งหลายนั้นปรากฏเฉพาะหน้าพระเจ้าพิมพิสาร

พระเจ้าพิมพิสารถวายน้ำทักษิโณทกแล้วกล่าวว่า “ขอทานนี้จงมีแก่พวกท่าน” ในขณะนั้น ก็บังเกิดสระโบกขรณีขึ้น พวกเปรตพากันชำระตนตม้นานนั้น ระวังจากความลำบาก หิวกระหาย มีผิวพรรณงามดุจทอง ในลำดับนั้นพระเจ้าพิมพิสารถวายข้าวยาคุ ของเคี้ยวของกิน แล้วทรงอุทิศส่วนกุศล โภชนาหารทั้งหลาย อันเป็นทิพย์ก็บังเกิดขึ้นเปรตพวกนั้น พากันบริโภคของทิพย์นั้น มีอันตรัยบริบูรณ์ ถัดมาทรงถวายผ้า เสนาสนะเครื่องอสังการต่าง ๆ แล้วอุทิศของเหล่านั้นอันเป็นทิพย์ ก็บังเกิดแก่เปรต แต่นั้นพระพุทธเจ้าเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว ตรัสอนุโมทนาสรรเสริญถึงคุณแห่งการทำทักษิโณทกของพระเจ้าพิมพิสาร ดังนั้น การทำบุพเพตบัตถิ ย่อมบำรุงความรัก ความนับถือ ในบรรพบุรุษของตนให้เจริญกุศลส่วนกตัญญูตเวทิตาเป็นทางมาแห่งความรุ่งเรืองแห่งสกุลวงศ์

แม้ในสังคมชาวพุทธภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งในงานวิจัยนี้เรียกว่ากลุ่มชาวลาว ซึ่งมีวัฒนธรรมความเชื่ออย่างเดียวกับชาวพุทธประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากจะมีคติความเชื่อหลักทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความเชื่ออันเกิดแต่วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมายาวนาน โดยเฉพาะคติความเชื่อเรื่องเปรต โดยกลุ่มชาวไทยอีสาน เชื่อว่า เปรตนั้นมีจริง ทั้งที่เป็นญาติของตนและทั้งที่ไม่มีญาติ เปรตเหล่านั้นจะปรากฏก็ต่อเมื่อต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากมนุษย์ ตามคติความเชื่อเปรตเหล่านั้นจะถูกปล่อยมาเพื่อมารับส่วนบุญจากบรรดาญาติๆ ของตน เปรตเหล่านั้นจะถูกปล่อยมาประมาณ 15 วัน ถ้าถือตามนัยนี้ คือ ตั้งแต่วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันรับเปรต เรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” จนถึงวันเพ็ญเดือน 10 คือวันส่งเปรตกลับ เรียกว่า “บุญข้าวสาก” (อุดม บัวศรี, 2546)

พิธีกรรมการทำบุญข้าวสากเป็นความเชื่อที่ว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่พระยายมวิบาล เปิดขุมนรกให้สัตว์นรก ได้มารับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก วัดอุปประสงค์สำคัญของประเพณีทำบุญข้าวสาก 1) เป็นการทำบุญอุทิศให้แก่บุรพเตชน ผู้ล่วงลับไปแล้วจากโลกนี้ (จันทร์ ไพจิตร, 2520) และ 2) เป็นการทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตนเองในเมื่อคนมีอายุล่วงมาได้ครึ่งปีอย่างหนึ่ง ทำให้ประสานสามัคคีในระหว่างเพื่อนบ้านอย่างหนึ่ง (แปลก สนธิรักษ์, 2520)

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายในทัศนะของกลุ่มชาวเขมรในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มชาวเขมรอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ มีกลุ่มวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน 2 กลุ่มคือ กลุ่มชาวเขมร และกลุ่มชาวกูยหรือส่วย ประเพณีที่ว่ำนั้นเรียกว่าประเพณีแซนโหม้นตา เป็นประเพณีที่มีความสำคัญ และปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนาน นับเป็นพันปีของชาวเขมร ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความผูกพัน ความกตัญญูรู้คุณของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ และชุมชน

ประเพณีนี้แซนโหม้นตา จึงนับว่าเป็นประเพณีสำคัญที่คนไทยเชื้อสายเขมร ที่มีการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งงานประเพณีแซนโหม้นตาบูชาบรรพบุรุษ จะทำให้คนทั่วไปได้รับทราบวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายเขมร ที่มีคตินิยมความเชื่อ การดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว แต่ก็แฝงแก่นแท้ของความดีงามเหมือนกับผู้คนในสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างรวดเร็ว ถือเป็นเรื่องควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบต่อไป

การปฏิบัติในพิธีกรรมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการเคารพรากเหง้าต้นตระกูลของตนเอง ได้ประโยชน์ทั้งในภพนี้และภพหน้า ส่งผลให้เกิดเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของชาวพุทธ เพราะได้แสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิต์ต่อบรรพบุรุษ แสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางจิตใจ เป็นสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่ลึกซึ้ง แม้แต่อยู่กับคนละภพก็มีอาจตัดสายสัมพันธ์นี้ได้ จึงเป็นประเพณีที่ปฏิบัติเพื่อความสุขของคนที่มีชีวิตอยู่และเพื่อความสุขของผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว (พระอธิการช่วง จิตโสภโณ (ตั้งอยู่), 2554)

จากเอกสารข้อมูลเบื้องต้น ทำให้เห็นภาพความเชื่อของกลุ่มชาวลาวและชาวเขมรทั้งสองกลุ่ม ซึ่งมีความเชื่อเหมือนกันในเรื่องชีวิตหลังความตาย โดยมองตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่า เมื่อคนเราตายไปแล้วมีคติ 2 ส่วนคือสุคติกับทุคติ ซึ่งการจะมีชีวิตอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับผลแห่งกรรมที่กระทำ และมีความเชื่อว่า คนเมื่อยังมีชีวิตอยู่อาศัยบุญของตน เมื่อตายไปอาศัยบุญของญาติตามส่งอุทิศให้ สิ่งสำคัญคือทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อว่า ในช่วงเดือน 10 นี้ พระยายมราชจะเปิดโลกให้เปรตทั้งหลายออกมาได้รับส่วนบุญจากญาติพี่น้องได้ ดังนั้น ญาติ

ทั้งหลายจึงพึงกระทำพิธีกรรมส่งบุญให้ ซึ่งมีระยะเวลาในการประกอบพิธี และสิ่งที่ใช้ในพิธีต่างกันตามคติความเชื่อท้องถิ่น นั่นจึงเป็นจุดประกายสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อทราบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเชื่อในพิธีกรรมทางศาสนาที่ปรากฏในสังคมของกลุ่มทั้งสองนั้น โดยผู้วิจัยจะศึกษาเบื้องต้นจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ ประชาชนชาวบ้าน เพื่อต้องการที่จะทราบในประเด็นหลัก ๆ คือ คติความเชื่อเรื่องสังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด) คติความเชื่อเรื่องภพภูมิ ความเชื่อเรื่องความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพชน แล้วนำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงประเด็นความคล้ายคลึงและแตกต่างของประเพณีตลอดถึงประเด็นเรื่องคุณค่า ความสำคัญ ของประเพณีเพื่อที่จะนำเสนอเป็นแนวทางในการสืบทอดอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงชาติพันธุ์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวในจังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษาความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวมอญในจังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวมอญในจังหวัดปราจีนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการดำเนินการ ดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์ปกรณ์วิเสส รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประเภทตำรา บทความวิชาการทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ตลอดจนจากสื่ออินเทอร์เน็ต มุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวมอญในจังหวัดปราจีนบุรี

2) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวมอญในจังหวัดปราจีนบุรี ในประเด็นความหมายและความเป็นมา ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย คุณค่าและอิทธิพล ความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวมอญในจังหวัดปราจีนบุรี โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยการกำหนดคุณสมบัติกลุ่มพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 60 รูป/คน

(3) ดำเนินการศึกษาประเด็นความหมายและความเป็นมา ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย คุณค่าและอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือความหมายและความเป็นมา ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย คุณค่าและอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้แก่ผู้นำทางศาสนาได้แก่พระสงฆ์ ชาวพุทธ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประชาชนในจังหวัดปราจีนบุรี ได้รับทราบ

(5) วิเคราะห์ความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรมาประยุกต์ใช้ในสังคม

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มีคุณสมบัติดังนี้

1) กลุ่มพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวลาวและชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 60 รูป/คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีการจัดสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยมีกระบวนการดังนี้

2.1) ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมออกแบบสัมภาษณ์และกิจกรรมที่สอดคล้องกับงานวิจัย

2.2) ส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรง แล้วนำมาแก้ไข

2.3) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้ว ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

2.4) จัดกิจกรรมเสวนากลุ่มย่อยระหว่างกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร
ในจังหวัดปราจีนบุรี

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้ทั้งจากเอกสารและการลงพื้นที่วิจัย แยก
ประเด็นคำถาม คำตอบให้เป็นหมวดหมู่

5) การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาแปลผล เขียนรายงานการวิจัย

6) การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนารื่น
โดยมีศาสนาประเภทเทวนิยม เช่นพระพุทธศาสนา ศาสนาประเภทพหุเทวนิยม เช่นศาสนา
พราหมณ์-ฮินดู และศาสนาประเภทวิญญาณนิยม คือเชื่อว่าสรรพสิ่งมีวิญญาณอาศัยอยู่ เป็น
ความเชื่อเริ่มแรก ความเชื่อนี้สนับสนุนให้คนเราเกิดความคิดที่จะสร้างหลักประกันความเชื่อ
ของตนเอง จึงมีการกำหนดเกณฑ์แห่งชีวิตหลังความตายต้องมีพิธีการรองรับเพื่อให้ไปสู่โลก
หน้ามีภพอยู่อาศัย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539) โดยเฉพาะความเชื่อของกลุ่มชาวลาว

ชาวอีสานนับถือบ้าน แดน ผีฟ้า มีการเช่นสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อให้อวย
ปกป้องรักษาลูกหลาน มีการตั้ง “ศาลเจ้าปู่” หรือ “ศาลตาปู่” ไว้ ที่ดอนปู่ตา ซึ่งมีลักษณะพื้นที่
เป็นโคก น้ำท่วมไม่ถึง มีต้นไม้ใหญ่หนาทึบ มีการก่อสร้าง “ตูป” เป็นที่สถิตของเจ้าปู่ทั้งหลาย
ตลอดจนการตั้ง “บือบ้าน” (หลักบ้าน) เพื่อเป็นสิริมงคลของหมู่บ้านและมีการเช่น “ผิอา
ฮัก” คือเทพารักษ์ให้ดูแลคุ้มครองผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป จากความเชื่อดังกล่าวทำ
ให้เห็นว่าชาวบ้านอีสานมีการนับถือผี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยปกปักรักษา
ปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป นอกจากผีบรรพบุรุษแล้วยังมี
ความเชื่อเรื่องชนิดต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ผีบ้านผีเรือน คือ ผีที่เป็นบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว
ลูกหลานเชิญให้สถิตอยู่ที่บ้านหรือวัดเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ความคุ้มครองภัย ผีไร่ผืนนา มี
หน้าที่คอยคุ้มครองวัว ควายและข้าวกล้าในนาให้พ้นจากเพลี้ย หนู หนอน วัชพืชต่าง ๆ ผีตาแสม
แม่โพสพ ถือว่าเป็นผีไร่ในที่คอยพิทักษ์ชาวนาและพืชผล ผีป่าผีภู เป็นผีที่อยู่ตามภูเขาตามป่า
คอยคุ้มครองพืชและสัตว์ป่า คอยให้โชค แก่นักเดินทางหรือนายพรานผู้ต้องพึ่งพาอาหารจากป่า
และผีที่มีบทบาทต่อส่วนรวม เป็นผีที่คุ้มครองหมู่บ้านเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของหลายครอบครัว
ซึ่งเรียกว่ากลุ่มผู้ถือผีตัวเดียวกัน ได้แก่ ผีปู่ตา ผีฟ้าหรือผีแดน ผีอารักษ์หลักเมือง นอกจากนี้ยังมี
ผีตามความเชื่ออื่น ๆ เช่น ผีเป่า เชื่อว่าเป็นผีกินคน, ผีโพง เชื่อว่าเป็นผีป่าที่จะคอยทำร้ายคนที่
เดินในป่ายามค่ำคืน, ผีปอบเชื่อว่าเป็นวิญญาณของผิุร้ายที่จะทำให้คนเสียชีวิตได้, ผีกองกอย
เชื่อว่าเป็นผีเจ้าชู้และรักสนุก คนที่นอนไม่เรียบร้อยจะถูกผีกองกอยจับหัวจับเท้าเล่น, ผีอีซัน

เหียน เชื่อว่าเป็นผีแม่หม้ายที่หลอกผู้ชายไปเป็นสามีและฆ่าทิ้ง ฯลฯ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2564)

การทำบุญอุทิศคือการทำบุญเพื่อส่งผลบุญให้กับญาติหรือบุคคลที่ตนเองเคารพนับถือที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว มีการทำบุญผ่านประเพณีหลายประเพณีเช่นทำบุญเดือน 5 วันสงกรานต์ ที่เรียกอีกอย่างว่าทำบุญกระดูกรวมญาติ หรือการทำบุญข้าวสาก (ทองคำ อ่อนมะสีสอน, 2535) เป็นเรื่องของความเชื่อของกลุ่มชาวลาวหรือชาวอีสานที่เชื่อกันว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่พระยายมกิบาล เปิดขุมนรกให้สัตว์นรกได้มารับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก ตั้งแต่เที่ยงคืนถึงวันขึ้น 14 ค่ำ ไปจนถึงเที่ยงคืนวันขึ้น 15 ค่ำ (สมใจ ศรีหล้า, 2550) เมื่อพวกเขาเปรตหรือสัตว์นรกเหล่านั้นมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก ประเพณีบุญข้าวสาก เป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้และอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลได้ในชีวิตประจำวัน โดยให้เขารู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่เรื่องที่ห่างไกล และไร้คุณค่า จนไม่สามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของประเพณีบุญข้าวสากนั้น (1) เพื่อแสดงความกตัญญูตเวที (2) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับเปรต (3) เพื่อการแสดงความอาลัยรักผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไป (4) เพื่อเป็นกุศโลบายให้มีจิตใจเสียสละ (5) เพื่อสร้าง ความรักความสามัคคีในครอบครัวหมู่วงศ์ญาติและชุมชน (6) เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคล และ (7) เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม (จันทร์ ไพจิตร, 2520)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมความเชื่อถือ เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากอุดมคติความคิด ความรู้สึก จินตนาการและถูกสร้างขึ้นเป็นรูปธรรมที่มีไว้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้ให้ความเคารพ ความนับถือบูชา และมีการสืบทอดกันมาแต่โบราณเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกัน พิธีกรรมก็เป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของกลุ่มชนทำให้เกิดความผูกพัน ความรัก ความสามัคคี เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวใจ และเป็นสิ่งที่คอยย้ำคิด ย้ำเตือนในการใช้ชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อการเป็นอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นปกติสุข ซึ่งการกระทำต่อพิธีกรรมแสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะนำพาความเป็นสิริมงคลมาสู่ผู้คนและขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไป ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมอีกประการหนึ่ง คือ การเป็นสิ่งที่สื่อระหว่างมนุษย์และสิ่งเหนือธรรมชาติ

ประเทศไทย มีชาวเขมรถิ่นไทยอาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์โดยเฉพาะอำเภอชายแดนที่มีพื้นที่ติดกับกัมพูชา และอำเภอเมือง ซึ่งเชื่อว่าคนกลุ่มนี้เป็นชนพื้นเมืองเดิม ชาวไทยเชื้อสายเขมรยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในเรื่องเปรต โดยเชื่อว่า เปรตนั้นมีมูลเหตุจากบุคคลที่ประกอบด้วยอกุศลมูล 3 อย่าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย, (2539), เล่ม 24 ข้อ 188-192 หน้า 92, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) คือ ความโลภ ความโกรธและความลุ่มหลง โดยมีแสดงออกทางกาย ทางวาจา

และทางใจที่เรียกว่า ทุจริต 3 คือ กายทุจริต วจิตุจริต และ มโนทุจริต ซึ่งเป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องโลกหน้าว่ามีอยู่จริง คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า สัตว์จะต้องถือกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งหรือภพภูมิใดภพภูมิหนึ่ง จนกว่าจะบรรลอรุหัตผล มีการทำลายกิเลสจนหมดสิ้น แล้วไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกความเชื่อเรื่อง เปรตทางพระพุทธศาสนานั้น มีคติมาจากเค้าเรื่องของญาติพระเจ้าพิมพิสารที่ตายไปแล้ว เกิดเป็น เปรต พระองค์จึงทรงอุทิศส่วนบุญไปให้ และเป็นมูลเหตุให้ชาวพุทธนิยมทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้เป็นเปรตในปรโลก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเชื่อว่าญาติจะได้รับ ในส่วนบุญที่ญาติ อุทิศไปให้ เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีความหมาย 2 ด้าน คือ ผู้ล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลกและผู้ตาย ส่วนในทัศนะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายที่หลากหลายออกไปสรุปได้ว่า เปรต คือ ผู้ที่ตายไปจากโลกมนุษย์แล้วไปเสวยผลวิบากกรรมที่ตนได้กระทำไว้ เช่น เปรตสูงเทียมสวรรค์ เปรตไฟไหม้ทั้งตัว เป็นต้น มูลเหตุให้เกิดเปรตนั้นเกิดขึ้นจากอนุสัย 3 อย่าง และ อกุศล 3 อีกทั้งเหตุอื่นๆ อีก เช่น ความเห็นผิดจากคลองธรรม หากพิจารณาในแง่ของบุญกรรมของ เปรตจะเห็นว่า เกิดจากการทำความชั่วทางกายเรียกกายทุจริต การกระทำทางวาจาเรียกว่า วจิตุจริต และการกระทำทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต

ชาวไทยเชื้อสายเขมรส่วนใหญ่จะไม่มีแยกแยะอะไรเป็นพระพุทธรูป และอะไรเป็นคติการนับถือผี คือจะเชื่อถือให้ความเคารพและประกอบพิธีกรรมตามจารีตทุกผู้ทุกนาม แม้แต่พระภิกษุที่เป็นคนในท้องถิ่นเอง ก็ไม่นิยมชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า พิธีกรรมใดเป็นพิธีเนื่องด้วยผีสงหรือพิธีกรรมใดเป็นพิธีของชาวพุทธ และโดยปกติแล้วสังคมอีสานก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะแยกออกว่าอะไรคือพิธีผี อะไรคือพิธีพระพุทธศาสนา กลับเห็นว่าพิธีกรรมเหล่านั้นเป็นพิธีกรรมที่นำมาเพื่อสันติสุข และความเป็นศิริมงคลแก่ครอบครัว และสังคมชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงไม่พึงใจที่จะละเว้นไม่ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น หรือไม่เคารพนับถือ ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้ อาจจะเป็นคำตอบที่ดีในคำถามที่ว่าทำไม ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ในสังคมอีสานนั้น ยังฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกมากกว่าท้องถิ่นอื่น

พิธีกรรมแซนโหม่นตาแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อกัน ความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึง ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร การปลูกฝังการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว และเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษตลอดจนทำให้ญาติพี่น้องได้พบปะกัน (ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 16(2), 2561) คุณค่าของประเพณีแซนโหม่นตา 1) คุณค่าด้านจริยธรรม ได้แก่ ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรม หรือกฎแห่งศีลธรรม สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญ

อย่างยิ่ง ผู้มีความเชื่อเรื่องบุญบาป เรื่องกรรม เรื่องผลของกรรมต่างก็ตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะเรื่องความโลภ ความโกรธ ความหลง ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะหากกิเลสทั้งสามอย่างมาครอบงำจิต แล้วก็ย่อมทำให้ชีวิตและจิตใจประสบแต่ความทุกข์ (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย, (2557), เล่ม 49 หน้า 220-221, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) 2) คุณค่าด้านความกตัญญู การระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม่เหล่านั้ (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย, (2557), เล่ม 39 ข้อ 6 หน้า 20, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) 3) คุณค่าด้านจิตใจ การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษผี ปู่ ย่า ตา ยาย รวมทั้งเครือญาติที่ เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิ่ม หนำสำราญด้วยข้าวปลาอาหารข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนเวทิตาม หลักพระพุทธศาสนา และมีผลทางด้านจิตใจต่อผู้ได้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นอย่างมาก ความสุขใจที่ได้มีโอกาสตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ การได้ขอความคุ้มครองจากดวงวิญญาณปู่ ย่า ตา ยายให้ทำมาหากินคล่อง ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ การได้มารวมญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ จากการแยก ย้ายกันไปทำงานต่างจังหวัด ได้เดินทางมาร่วมพิธีกรรมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ลูกหลาน ญาติพี่น้อง พ่อแม่ทางบ้านต่างมีความสุขใจร้องรำทำเพลง ต้มสุรากินอาหารกันเต็มที่ ควบคู่ไปกับการทำบุญ ใหญ่ ตามหลักพระพุทธศาสนา คนที่มีความสุขต้องเป็นผู้รู้จักให้และรู้จักรับ ประเพณีสารทเดือนสิบ จึงรวมทุกอย่างของความรัก ความสามัคคี ความกตัญญูรู้คุณการเสียสละไว้อย่างครบถ้วนในประเพณีนี้ การให้ความเคารพนับถือแก่บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ลูก ๆ หลาน ๆ ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษให้มีการแสดงออกโดยการบูชา เช่นไหว้และให้แสดงความยำเกรงถึงแม้ว่าบรรพบุรุษของตระกูลจะตายไปแล้วก็ตาม โดยมีความเชื่อเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนอยู่เพื่อคอยดูแลปกป้องอันตรายคุ้มครอง ให้ความช่วยเหลือแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ที่กระทำคุณงามความดีและอาจจะลงโทษลูกหลานที่ประพฤติไม่ดีให้ได้รับความทุกข์ยาก มีความเดือดร้อน ไม่มีความสุขในครอบครัว

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบดังนี้

1. เปรียบเทียบความหมายและความเป็นมาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร

กลุ่มชาวลาว	กลุ่มชาวเขมร
คติความเชื่อเรื่องอุทิศส่วนบุญให้เปรตญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยโยงกับตำนานพระพุทธรูปศาสนาเรื่องเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร และ	คติความเชื่อเรื่องอุทิศส่วนบุญให้เปรตญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยโยงกับตำนานในพระพุทธรูปศาสนาเรื่องเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร และ

เรื่องนางยักษิณี - บุญข้าวประดับดิน เดือน 9 - บุญข้าวสาก เดือน 10	เรื่องนางยักษิณี - บุญประเพณีแซนโถงนา เดือน 10
---	---

จากตารางเบื้องต้น พบว่า การทำบุญอุทิศหรือการทำบุญข้าวสากนี้ มีความเป็นมาจากคติความเชื่อในนิทานธรรมบทเรื่องกาลยักษิณี ที่กล่าวไว้ว่า บุตรกุกุมณีนี้อย่างหนึ่งเมื่อพ่อสิ้นชีวิตแล้ว แม่ก็หาภรรยาให้ แต่ไม่มีบุตรด้วยกัน แม่จึงหาหญิงอื่นให้เป็นภรรยาอีก ต่อมาเมียน้อยมีลูก เมียหลวงอิจฉาจึงคิดฆ่าเมียน้อยและลูก ก่อนตายเมียน้อยคิดอาฆาตเมียหลวง ชาติต่อมาทั้งสองเกิดเป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ และอาฆาตเข่นฆ่ากันเรื่อยมา จนชาติสุดท้าย ฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นคน อีกฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นยักษิณี ยักษิณีจองเวรได้มากินลูกของผู้เป็นคนถึงสองครั้ง พอเกิดลูกคนที่สามยักษิณีจะตามมากินอีก หญิงคนนั้นพร้อมลูกและสามี จึงหนีไปพึ่งพระพุทธเจ้า ณ เขตวันมหารัชมงคล พระพุทธเจ้าได้เทศนาให้ทั้งสองเลิกจองเวรกัน และโปรดให้ทางยักษิณีไปอยู่ตามหัวไร่ปลายนา นางยักษิณีมีความรู้เกณฑ์เกี่ยวกับฝนและน้ำดี ชาวเมืองนับถือมาก จึงได้นำอาหารไปส่งอย่างบริบูรณ์ นางยักษิณีจึงนำอาหารเหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัตแด่พระสงฆ์วันละแปดที่เป็นประจำ ชาวอีสานจึงถือเป็นประเพณีถวายสลากภัต หรือบุญข้าวสากสืบต่อมาและมีการเปลี่ยนเรียกนางยักษิณีว่าตาแฮก (สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) ส่วนพิธีกรรมแซนโถงนาของชาวพุทธเชื้อสายเขมรเป็นพิธีกรรมที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงได้กำหนดให้มีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาบรรพบุรุษ พิธีกรรมดังกล่าวนี้ ซึ่งเป็นการผสมระหว่างความเชื่อในศาสนาพุทธเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย และเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความกตัญญูต่อกับความเชื่อ ในศาสนาพราหมณ์ในเรื่องของการทำบุญในเดือนสารทหรือเดือนสิบ (ยโสธรรา ศิริภาพระภากร, 16(2), 2561)

2. เปรียบเทียบรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมในบุญประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร

กลุ่มชาวลาว	กลุ่มชาวเขมร
รูปแบบประเพณีบุญข้าวสากของกลุ่มชาวลาวจะมีการเตรียมการ 2 ส่วน คือ 1) เตรียมวัตถุดิบเพื่อถวายพระสงฆ์ 2) ห่อข้าวสาก เพื่อไปห้อยตามรั้วหรือกำแพงวัด ด้วยคิดว่าญาติจะมารับเอาห่อข้าวนั้น	รูปแบบประเพณีแซนโถงนาของกลุ่มชาวเขมรจะมีการเตรียมการ 5 ส่วน คือ 1) ผู้นำประกอบพิธีกรรม มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ (1) ระดับครอบครัว คือ มีหัวหน้าครอบครัว (2) ระดับเครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้น ๆ (3) ระดับชุมชน คือ มี

	พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น (4) ระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น 2) ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ประกอบด้วย พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลูกหลาน 3) ด้านวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม เช่น เครื่องเซ่นไหว้ 4) ด้านวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีสารท แบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงที่ 1 เบนต์ตุง (สารทเล็ก) ช่วงที่ 2 เบนต์ทม (สารทใหญ่) 5) ด้านสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านจะใช้สถานที่อยู่ 2 แห่ง (1) ที่บ้าน มีการจัดพิธีกรรมในระดับครอบครัวและเครือญาติ (2) ที่วัดหรือที่โรงเรียน เป็นการเซ่นไหว้ในระดับชุมชนหมู่บ้าน
--	---

จากตารางข้างต้น แสดงถึงรูปแบบในการประกอบพิธีคล้ายกัน 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการเตรียมวัตถุธาณเพื่อถวายพระสงฆ์แล้วอุทิศส่วนบุญให้ญาติที่เสียชีวิตไปแล้วตามคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่สองเป็นการทำเครื่องเซ่นไหว้เพื่อบูชาผีต่าง ๆ โดยคติที่ว่า ผีนั้น ๆ จะสามารถที่จะมาหยิบฉวยเอาวัตถุเหล่านั้นคืนเมืองปรตได้ ส่วนนัยที่ต่างกันก็อยู่ที่รูปแบบในการประกอบพิธีอื่นขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ

3. เปรียบเทียบคุณค่าและอิทธิพลของบุญประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร ในจังหวัดปราจีนบุรี

กลุ่มชาวลาว	กลุ่มชาวเขมร
ประเพณีของชาวลาวคือบุญข้าวสาก มีจุดมุ่งหมาย 7 ลักษณะดังนี้ 1) เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิต์แก่ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว 2) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับปรต 3) เพื่อการแสดงความรัก ผู้มี	บุญประเพณีของชาวเขมรคือบุญแซนโฌนตา แสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว มีดังต่อไปนี้ 1) คุณค่าด้านจริยธรรม ได้แก่ ข้อประพจน์ปฏิบัติทางศีลธรรม หรือกฎแห่งศีลธรรม สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ

อุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไป 4) เพื่อเป็นกุศโลบายเพื่อสั่งสอนให้บุคคลมีจิตใจเสียสละ 5) เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธโดยอาศัยบรรพบุรุษ 6) เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคลตามหลักมงคลสูตรในพระพุทธศาสนา 7) เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ให้คนในสังคมได้แสดงออกถึงความกตัญญูทวดที่ต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย	2) คุณค่าด้านความกตัญญู การระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม่เหล่านั้ ก็พึงทราบว่าเป็นกตัญญู 3) คุณค่าด้านจิตใจ การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นการแสดงความกตัญญูทวดที่ ตามหลักพระพุทธศาสนา และมีผลทางด้านจิตใจต่อผู้ได้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นอย่างมาก ความสุขใจที่ได้มีโอกาสตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ
---	---

จากตารางข้างต้น พบว่า บุญประเพณีทั้ง 2 นั้น แสดงให้เห็นของตัววัฒนธรรมของ 2 กลุ่ม นี้ว่ามีความเหมือนกัน ไปแนวทางเดียวกัน ตัวพิธีกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อ 1) อุทิศผลบุญแก่ผู้ล่วงลับ 2) แสดงความกตัญญูทวดที่ต่อผู้มีพระคุณ 3) มีความเชื่อว่าท่านผู้ล่วงลับจะได้ผลบุญและมีความสุขในสุคติภูมิ มีความเชื่อไปแนวทางเดียวกันหมด ก็เพื่อเป็นการอุทิศผลให้กับผู้ล่วงลับเป็นหลักการสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การทำบุญอุทิศหรือการทำบุญข้าวสากนี้เป็นเรื่องของความเชื่อของกลุ่มชาวลาวหรือชาวอีสานที่เชื่อกันว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่ พระยายมกิบาล เปิดขุมนรกให้สัตว์นรกได้มารับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก ตั้งแต่เที่ยงคืนถึงวันขึ้น 14 ค่ำ ไปจนถึงเที่ยงคืนวันขึ้น 15 ค่ำ เมื่อพวกเปรตหรือสัตว์นรกเหล่านั้นมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่อยู่ในมนุษยโลก ประเพณีบุญข้าวสาก เป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้และอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลได้ในชีวิตประจำวัน โดยให้เขารู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่เรื่องที่ห่างไกล และไร้คุณค่าจนไม่สามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของประเพณีบุญข้าวสากนั้น (1) เพื่อแสดงความกตัญญูทวดที่ (2) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับเปรต (3) เพื่อการแสดงความรักผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไป (4) เพื่อเป็นกุศโลบายให้มีจิตใจเสียสละ (5) เพื่อสร้าง ความรัก ความสามัคคีในครอบครัวหมู่ญาติและชุมชน (6) เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคล และ (7) เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม สอดคล้องกับอนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565) ที่ว่าประเพณีทำบุญของคนอีสาน มีในลักษณะ 1) การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่าน

ประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญ ข้าวสากแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ (2) การสร้างความสัมพันธ์ ผ่านพิธีกรรม และ (3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2) ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญ ข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ สร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ และสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวพุทธเชื้อสายเขมร มีมาแล้วตั้งแต่โบราณกาลโดยพิธีกรรมนี้ได้ประยุกต์หลักความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ หลักความเชื่อในเรื่องการทำบุญในเดือนสิบของศาสนาพราหมณ์และหลักความเชื่อในการทำบุญอุทิศแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วของศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วยกัน กลายเป็นประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญต่อชาวพุทธไทยเชื้อสายเขมร ปัจจุบันงานแซนโฎนตามีการปฏิบัติกันทั้งในครอบครัว หมู่บ้าน จะทำพิธีในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาเยี่ยม ลูกหลาน หรือญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ที่อื่นหรือที่แยกครอบครัวจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ลูกสาวหรือลูกสะใภ้จะต้องเตรียมของฝาก “กันจือเบ็น” (กระแอมสำหรับจัดเตรียม เครื่องเซ่นไหว้) เป็นเสื้อผ้าเครื่องใช้มาส่งครอบครัวใหญ่ และจะช่วยกันจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ขนม ผลไม้ เสื้อผ้าเครื่องใช้ เพื่อใช้ในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของครอบครัว ในวัน แรม 14 ค่ำ เดือน 10 เชื่อว่าเป็นวันที่บรรพบุรุษที่ล่วงลับแล้วเดินทางมาถึงโลก สอดคล้องกับโยธธารา ศิริภาประภากร (2561) ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานตอนใต้ โดยมีลักษณะความเชื่อพิธีกรรมคล้ายคลึงกันอยู่ ประเพณีแซนโฎนตามีความเชื่อต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าทางยมโลกจะเปิดให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษนี้มารับส่วนบุญกับลูกหลาน ดังนั้น การเดินทางมานั้นอาจเหนื่อยล้ามาก ฐานคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรจะจัดพิธีกรรมรับดวงวิญญาณบรรพบุรุษด้วยการจัดเครื่องเซ่นไหว้ด้วยอาหารคาวหวาน เสื้อผ้า และมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีนี้ คือ การทำบุญอุทิศให้แก่ดวงวิญญาณโดยมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธด้วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า บุญประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมร มีรูปแบบการประกอบพิธีคล้ายกัน 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการเตรียมวัตถุทานเพื่อถวายพระสงฆ์แล้วอุทิศส่วนบุญให้ญาติที่เสียชีวิตไปแล้วตามคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่สองเป็นการทำเครื่องเซ่นไหว้เพื่อบูชาผีต่าง ๆ โดยคติที่ว่า ผีนั้น ๆ จะสามารถที่จะมาหยิบฉวยเอาวัตถุเหล่านั้นคืนเมืองเปรตได้ ส่วนนัยที่ต่างกันก็อยู่ที่รูปแบบในการประกอบพิธีอันขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ บุญประเพณีทั้ง 2 นั้น แสดงให้เห็น

ของตัววัฒนธรรมของ 2 กลุ่ม นี้ว่ามีความเหมือนกัน ไปแนวทางเดียวกัน ตัวพิธีกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อ 1) อุทิศผลบุญแก่ผู้ล่วงลับ 2) แสดงความกตัญญูทวดเวทิต่อผู้มีพระคุณ 3) มีความเชื่อว่าท่านผู้ล่วงลับจะได้ผลบุญและมีความสุขในสุคติภูมิ มีความเชื่อไปแนวทางเดียวกันหมด ก็เพื่อเป็นการอุทิศผลให้กับผู้ล่วงลับเป็นหลักการสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในประเพณีของกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเขมรในจังหวัดปราจีนบุรี” ได้องค์ความรู้ใหม่ผ่านปัญหา 3 ข้อ คือ (1) ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายคืออะไร (2) รูปแบบความเชื่อเป็นอย่างไร (3) อิทธิพลความเชื่อที่มีต่อสังคมเป็นอย่างไร ดังนี้

ประเด็น	แปลความหมาย
1. ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย (life of dead)	1. การเวียนตายเกิดตามกฎแห่งกรรม ทำกรรมดีก็ไปสู่สุคติ ทำกรรมชั่วไปสู่ทุคติ 2. ความศรัทธาในคำสอนทางพระพุทธศาสนา อย่างมั่นคง 3. เชื่อตามบรรพบุรุษ และถือปฏิบัติตามบรรพบุรุษสืบๆ
2. รูปแบบความเชื่อ (pattern of belief)	1. วัตถุประสงค์เพื่อถวายสงฆ์ ตามหลักของพระพุทธศาสนาในกลางเดือน 10 เพื่อเป็นสะพานบุญถึงญาติที่ล่วงลับไป 2. การอุทิศผลบุญให้ญาติผู้ล่วงลับไป ด้วยหวังว่า ผลบุญที่ทำไปจะทำให้ญาตินั้นพ้นจากความทุกข์ในอบายภูมิ
3. อิทธิพลความเชื่อที่มีต่อสังคม(Social Influence)	1. การสร้างเครือข่าย ส่งเสริมวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น เพื่อการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม 2. การส่งเสริมทางด้านจิตใจ ดูแลจิตใจ ให้ญาติตระหนักถึงความดี ความกตัญญู มีความเอื้ออารีต่อญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว 3. รักษาวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมศาสนา

จากตารางข้างต้น อธิบายได้ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย (1) การเวียนตายเกิดตามกฎแห่งกรรม ชีวิตหลังความตาย เมื่อตายแล้วจะต้องไปเกิดอีก และจะต้องไปตามกรรมที่ได้ทำไว้ ทำกรรมดีก็ไปสู่สุคติ ถ้าทำกรรมชั่ว ตายไปก็ต้องไปสู่ทุคติ (2) ความศรัทธาในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อว่า ชีวิตหลังความตายนั้นมีจริง การจุติหรือการไปเกิดยังภพใหม่ เช่น สวรรค์สำหรับผู้ประพฤติตนอยู่ในหลักธรรม ส่วนผู้ประพฤติไม่ดีไม่เป็นมงคลกับชีวิตก็ไปเกิดในอบายภูมิต่าง ๆ (3) มีความเชื่อตามบรรพบุรุษ โดยสรุปชีวิตหลังความตายนั้น คือ การเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏนี้คือ จนกว่าจะหลุดพ้นวัฏจักรนี้ โดยสรุปคือ ผู้ที่ตายแล้วมีทางไป 2 ทางคือ ทางดี (สุคติ) และทางชั่ว (ทุคติ)

2. รูปแบบความเชื่อ การทำบุญอุทิศปรากฏขึ้นเพราะความเชื่อว่า (1) วัตถุทานเพื่อถวายสงฆ์ จะสามารถถึงผู้ที่ล่วงลับไปโดยเป็นวัตถุทานที่มีพระสงฆ์เป็นผู้รับ (2) การอุทิศผลบุญให้ญาติผู้ล่วงลับไป เมื่อบุคคลผู้นั้นละจากโลกนี้ไปเป็นดวงวิญญาณ ไม่สามารถทำบุญได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยญาติบนมนุษยโลกทำบุญอุทิศไปให้

3. อิทธิพลความเชื่อที่มีต่อสังคม การทำบุญประเพณีบุญข้าวสากของชาวลาว และประเพณีแซนโถงตาของชาวเขมร ส่งผลให้เกิดคุณค่าต่อสังคม ได้แก่ (1) การสร้างเครือข่าย ส่งเสริมวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น (2) การส่งเสริมทางด้านจิตใจ ดูแลจิตใจ (3) รักษาวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

สรุป

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาขึ้น ความเชื่อนั้นสนับสนุนให้คนเราเกิดความคิดที่จะสร้างกำหนดเกณฑ์แห่งชีวิตหลังความตาย โดยมีพิธีการรองรับเพื่อให้ผู้ไปสู่โลกหน้ามีภพอยู่อาศัย ดังนั้น จึงเกิดบุญประเพณีขึ้นมาโดยมุ่งหวังว่า 1) อุทิศผลบุญแก่ผู้ล่วงลับ 2) แสดงความกตัญญูตต่อผู้มีพระคุณ 3) มีความเชื่อว่าท่านผู้ล่วงลับจะได้ผลบุญและมีความสุขในสุคติภูมิ มีความเชื่อไปแนวทางเดียวกันหมด ก็เพื่อเป็นการอุทิศผลให้กับผู้ล่วงลับเป็นหลักการสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. รัฐควรควรมีการสนับสนุนกิจกรรมชุมชนวัฒนธรรม เพื่อความยั่งยืนสามารถส่งต่อวัฒนธรรมสู่รุ่นลูกหลานได้

2. ควรมีการสร้างรูปแบบการทำบุญอุทิศให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติในรูปแบบเดียวกันได้ โดยการสนับสนุนกิจกรรมจากหน่วยงานรัฐ จนเกิดเครือข่ายกว้างขวางเพื่อการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

2. ควรศึกษารูปแบบความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อเยาวชนในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

จันทร์ ไพจิตร. (2520). *ประมวลพิธีมงคลไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ทองคำ อ่อนมะสีสอน. (2535). *วัดเจตนานุกรมพาสาลาว*. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์เวียงจันทน์.

แปลก สนธิรักษ์. (2520). *พิธีกรรมและประเพณีไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

พระประวิทย์ วิสุทโธ (ปานทอง). (2548). ศึกษาวิเคราะห์เรื่องเปรตในคัมภีร์ของ

พระพุทธศาสนาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต. (2554). *ชาดกในธรรมบท*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.

พระมหาสุพจน์ คำน้อย. (2547). การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพุทธ

ศาสนาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระอธิการช่วง จิตโสภณ (ตั้งอยู่). (2554). ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณี

สารทเดือนสิบ (แซนโฌนตา) ของจังหวัดสุรินทร์. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2561). ประเพณีแซนโฎนตา: วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*. 16 (2) ก.ค. - ธ.ค., 237 - 249.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2564). กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/62>.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2564). กลุ่มชาติพันธุ์เขมรลือ. (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/160>.
- สภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). *พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมใจ ศรีหาล้า. (2550). กลุ่มชาติพันธุ์ข้า-บรู : การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*. 1 (1) มกราคม-มีนาคม, 98.
- อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ. (2565). บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ ของคนอีสาน. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*. 22(1) มกราคม-มีนาคม, 195-208.
- อุดม บัวศรี. (2549). *วัฒนธรรมอีสาน*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.

